

Research Article

21 uÉi xÉSİ MüĐ MüWúÉiÉİ AÉæU qÉÑİxsÉqÉ xÉÇxMxùliÉ

xÉæUÉoÉÉiÉÖ LqÉÇ. İÉuÉsÉaÉÑÇS

İWúİSİ İuÉpÉÉaÉÉkrÉÉæÉÉ,İÉâWúÂ MüsÉÉÉ, İuÉŸÉÉiÉ LuÉÇ uÉÉİhÉerÉ qÉWúÉİuÉ±ÉsÉrÉ, WÖüoÉsÉİ.

सारांश :

“xÉÇxMxùliÉ xÉÇxMüÉUÉâÇ MüÉ xÉqÉÖWú qÉÉiÉÉ eÉÉiÉÉ Wæù|” xÉÇxMxùliÉ MüÉ xÉÇoÉÇkÉ İMüxEİ LMü urÉİËü xÉâ İÉ WúÉâMüU mÉÔUâ UÉ-İ, mÉÔUâ æÉâŞÉ, mÉÔUâ xÉqÉÉeÉ, mÉÔUâ xÉqÉÑSÉrÉ xÉâ WúÉâiÉÉ Wæù| qÉİÉÑwrÉ MüÉ İuÉMüÉxÉ xÉqÉÉeÉ xÉâ WúÉâiÉÉ Wæù| AÉæU CxÉ xÉqÉÉeÉ MüĐ AmÉiÉİ MÑüNü İuÉzÉâwÉiÉÉLÆ WúÉâiÉİ WæÇü, CIWüİÇ xÉâ ExÉ xÉqÉÉeÉ MüĐ xÉÇxMxùliÉ İİékÉÉİÉUİÉ WúÉâiÉİ Wæù|

प्रस्तावना :

“AİÉâMüiÉÉ qÉâÇ LMüiÉÉ İWúİS MüĐ İuÉzÉâwÉiÉÉ Wæù|” pÉÉUİÉ qÉâÇ MüĐ eÉÉiÉİ, kÉqÉİ Mâü sÉÉâaÉ WæÇü, İeİÉİMüÉ UWúİÉ-xÉWúİÉ, ZÉİÉİ-mÉÉİÉ, İpÉ³É İpÉ³É WúÉâiÉâ WÖÜL pÉİ LMü Wæù| AjÉÉİİÉ pÉÉUİÉ qÉâÇ İuÉİpÉ³É xÉÇxMxùliÉ MüÉ xÉÇaÉqÉ Wæù|

AÉeÉ pÉÉUİÉ qÉâÇ qÉÑxsÉqÉÉiÉ eÉÉiÉ xÉoÉxÉâ oÉQüİ AsmÉxÉÇZrÉMü eÉÉiÉİ qÉÉiÉİ eÉÉiÉİ Wæù| qÉÑİxsÉqÉ eÉİuÉİÉ Mâü AİÉâMü mÉWüsÉÑAÉâÇ MüĐ uÉæİuÉkrÉMÉÖhÉİ fÉÉÇİMürÉÉð EmÉİrÉÉxÉ qÉâÇ MüqÉ AÉæU MüWúÉİİÉrÉÉâÇ qÉâÇ AİkÉMü İqÉsÉiÉİ Wæù| qÉÑİxsÉqÉ eÉİuÉİÉ MüĐ AÉæU xÉÇxMxùliÉ MüĐ AİqÉOû NüÉmÉ WúqÉ pÉÉUİÉİrÉ eÉİuÉİÉ AÉæU pÉÉUİÉİrÉ xÉÇxMxùliÉü qÉâÇ SâZÉ xÉMüiÉâ WæÇü| rÉÉ rÉÉâÇ MüWú xÉMüiÉâ WæÇü İMü pÉÉUİÉİrÉ qÉÑxsÉqÉÉiÉ AÉæU pÉÉUİÉİrÉ İWúİSÖ xÉqÉÉiÉ mÉÉUİxjÉİİÉrÉÉâÇ xÉâ aÉÑeÉU UWâü WúæÇ| mÉëâqÉcÉİS MüĐ MüWúÉİİÉrÉÉâÇ qÉâÇ İeÉiÉiÉâ qÉÑİxsÉqÉ mÉÉŞÉ, İeÉiÉiÉâ xÉWúeÉiÉÉ xÉâ EpÉUâ WæÇü EİÉiÉâ İMüxEİ AİrÉ xÉÉİWüİrÉMüÉU MüĐ UcÉİÉÉAÉâÇ qÉâÇ İÉWúİÇ|

‘qÉÇeÉÖU LWüiÉâzÉÉqÉ’ İÉâ AmÉiÉİ MüWúÉİİÉrÉÉâÇ qÉâÇ UÉâeÉâ UZÉİÉÉ, İÉqÉÉeÉ mÉÄRüİÉÉ AÉæU AmÉiÉâ mÉÇcÉâÇİSirÉÉâÇ MüÉâ oÉxÉ qÉâÇ UZÉİÉÉ AÉİS qÉÑİxsÉqÉ eÉİuÉİÉÉSzÉÉâÇ MüÉâ oÉWÖüİÉ Wüİ ZÉÖoÉxÉÖUİÉ RÇüaÉ xÉâ EpÉÉUÉ Wæù|

“İÉqÉÉzÉÉ İÉjÉÉ AİrÉ MüWúÉİİÉrÉÉð” MüĐ xÉÉİeÉSÉ mÉUeÉaÉÉÉU Wæù| uÉWú UqÉeÉÉİÉ Mâü qÉWúİİÉâ qÉâÇ WúqÉâzÉÉ AmÉiÉâ mÉİİÉ xÉâ SÖU UWüiÉİ Wæù| AmÉiÉİ uÉÉxÉİÉÉ mÉU MüÉoÉÖ UZÉİÉİ Wæù| mÉÔUÉ qÉWúİİÉÉ İÉqÉÉeÉ, UÉâeÉÉ, MÑüUÉİÉ MüĐ İİésÉÉuÉİÉ qÉâÇ İoÉiÉÉ SâİÉİ Wæù| “UqÉeÉÉİÉ pÉU xÉÉİeÉSÉ MüĐ UÉâeÉÉ-İÉqÉÉeÉ MüĐ mÉÉoÉÇSİ, qÉÑxsÉqÉÉiÉ MÑüUÉİÉ MüĐ İİésÉÉuÉİÉ, İeÉxqÉ xÉâ EpüİÉİ ÇŞÉ MüĐ WüsMüİ-xÉİ qÉWMü ExÉâ AeÉİoÉ İÉUWú xÉâ mÉUâzÉÉİÉİ qÉâÇ QûÉsÉâ UWüiÉİ Wæù| mÉÔUâ qÉWúİİÉâ ExÉMüÉ İeÉxqÉ NÖüİÉÉ pÉİ ExÉâ xÉÉİeÉSÉ MüĐ mÉÉMüĐeÉaÉİ rÉÉ xÉÇxMüÉU pÉÇaÉ MüUİÉâ xÉÉ sÉaÉiÉÉ Wæù| CxÉ SÉæUÉİÉ uÉWú ExÉxÉâ LMü

ÍÉmÉİ íÉÑsÉİ SÕUİ MüÉrÉqÉ UZÉíÉÉ, WS rÉWû ÌMü xÉÉáíÉÉ pÉİ AsÉaÉ SÕxÉUá MüqÉUá qÉáÇ¹

qÉÑxÉsÉqÉíÉÉáÇ qÉáÇ rÉWû mÉUqmÉUÉ UWûİ Wæû ÌMü UqÉeÉíÉ qÉáÇ aÉUíOÉÉáÇ MüÉá irÉÉæWúÉUİ Sİ eÉÉíÉİ Wæû AjÉÉíÉ ÁmÉrÉá, MümÉQáû, aÉáWÕðú SáiÉá WæûÇ| CxÉxÉá uÉá pÉİ AÉæUÉáÇ MüĐ íÉUWû ZÉÑzÉİ ZÉÑzÉİ DS qÉíÉÉ xÉMáû| qÉÑxÉsÉqÉíÉÉáÇ Máu ZÉÉÍÉmÉíÉ pÉİ AsÉaÉ WúÉáíÉá WæÇû| DS irÉÉáWúÉUÉáÇ qÉáÇ zrÉÉsİ-orÉÉWú qÉáÇ oÉíÉÉrÉá eÉÉíÉáúÉÉsÉá ÌúÉzÉáwÉ mÉMüüÉíÉÉáÇ MüÉ pÉİ MüWúÉíÉİ qÉáÇ uÉhÉíÉ ÍqÉsÉíÉÉ Wæû| qÉáWúÁíÉxÉÉ mÉUuÉáeÉ MüĐ MüWúÉíÉİ “MürÉÉqÉíÉ AÉ aÉD” qÉáÇ zÉÉsİ qÉáÇ oÉíÉá mÉMüüÉíÉÉáÇ MüÉ uÉhÉíÉ CxÉ íÉUWû Wæû ÌMü – “ÍOÉÉUrÉíÉİ, ZÉÉáUqÉÉ, qÉÑáÉİ-qÉÑxxÉsÉqÉ, xÉÍÇMü-MüoÉÉoÉ, MüÍsÉrÉÉ, SWúİ MüÉ UÉrÉíÉÉ, mÉUÉðPáû, zÉÉWúİ MüQáûO, AhQáû, qÉNûsÉİ AÉæU eÉíÉÉá YrÉÉ YrÉÉ| LMü xÉá LMü ZÉÉíÉá MüĐ ZÉÑzÉoÉÓ rÉWúÉð íÉMü AÉ UWúİ jÉİ²” qÉÑxÉsÉqÉíÉÉáÇ Máu mÉMüüÉíÉÉáÇ qÉáÇ qÉÍPáû MüÉ AmÉíÉÉ Wúİ ÌúÉzÉáwÉ qÉWúíuÉ UWúÉ Wæû| MürÉÉqÉíÉ AÉ aÉD MüWúÉíÉİ qÉáÇ EoÉsÉİ xÉáúÉCrÉÉð, WûsÉuÉá MüÉ ÍeÉçü ÍqÉsÉíÉÉ Wæû| DS ÍqÉsÉÉs Máu AuÉxÉU mÉU ZÉÓoÉ zÉÍUqÉÉsÉ oÉÉðOáû eÉíÉá WæÇû|

CxÉİ MüWúÉíÉİ qÉáÇ zrÉÉsİ-orÉÉWú eÉæxÉá ÌúÉzÉáwÉ AuÉxÉUÉáÇ mÉU sÉQúÌMürÉÉáÇ MüÉ xÉeÉíÉÉ-xÉðuÉUíÉÉ, bÉU MüĐ SázÉ-UázÉ, pÉÉáeÉíÉ MüÉá íÉziÉUİ qÉáÇ xÉsÉíMáû xÉá xÉeÉÉMüU, mrÉÉU xÉá ÍZÉsÉíÉá Máu xÉsÉíMáû MüÉá UázÉÉÇÌMüíÉ ÌMürÉÉ aÉrÉÉ Wæû| “MüqÉUá qÉáÇ MÑûNú sÉQúÌMürÉÉð ÌíÉWúÉUİ xÉeÉÉ UWúİ jÉİ| SUI mÉU EoÉsÉİ xÉáúÉCrÉÉáÇ xÉá pÉUá oÉQáû-oÉQáû zÉíÉ UZÉá jÉá EIWáÇû mÉíÉÉ Máu mÉÉá xÉá oÉUÉoÉU MüUMáû íÉUWú íÉUWú Máu UÇaÉíÉ TÕúsÉ oÉíÉÉ UWúİ jÉİ³”

qÉÑxÉsÉqÉíÉÉáÇ qÉáÇ mÉíÉÉ MüĐ ÈUuÉÉrÉíÉ MüÉ mÉècÉsÉíÉ Wæû ÍeÉxÉMüÉ uÉhÉíÉ WúqÉáÇ qÉÇeÉÓU LWúíÉázÉÉqÉ íÉjÉÉ qÉáWúÁíÉxÉÉ mÉUuÉáeÉ MüĐ MüWúÉíÉrÉÉáÇ qÉáÇ ÍqÉsÉíÉÉ Wæû| sÉZÉíÉf qÉÑÍxÉqÉ xÉÇxMxúíÉ qÉáÇ AÉsÉoÉ-AsÉMüÉoÉ Máu AííÉÈUŁü mÉíÉÉ MüĐ ÍaÉsÉæÈUrÉÉáÇ MüĐ eÉÉá ÌMü cÉÉðSİ Máu uÉMíü qÉáÇ xÉeÉİ WúÉáíÉİ Wæû xÉÉjÉ qÉáÇ ÌMüüÉÉqÉ AÉæU eÉsÉİ pÉİ| ExÉİ mÉèMüÉU qÉÑxÉsÉqÉíÉÉ xÉÇxMxúíÉ qÉáÇ “WÕú,É” pÉİ AmÉíÉİ LMü AsÉaÉ mÉWúÉÉíÉ UZÉíÉÉ Wæû| WÕú,É aÉÑQúáÉÑQúÉíÉá MüÉ AÇsÉeÉ pÉİ AÉæU WúÉáíÉÉ Wæû AÉæU ExÉMüĐ zÉíÉÉ pÉİ ÌíÉUÉsÉİ WúÉáíÉİ Wæû|

qÉÑÍxsÉqÉ xÉqÉÉeÉ qÉáÇ qÉÑáÉáí AÉæU oÉMüUá MüÉ MüÉTüĐ mÉècÉsÉíÉ Wæû| qÉÇeÉÓU LWúíÉázÉÉqÉ MüĐ “bÉníÉ” MüWúÉíÉİ qÉáÇ qÉÑáÉáí MüĐ ZÉUíSİ-TüUÉázíÉ MüÉ LMü SØzrÉ Wæû – “oÉÉeÉÉU mÉU pÉİ qÉÉæxÉqÉ MüÉ AxÉU jÉÉ| aÉqÉí MümÉÁQúÉáÇ qÉáÇ ÍsÉMÉOúá sÉÉáaÉ AWúÉíÉá AÉæU xÉQúMü Máu SÉáíÉÉáÇ ÌMüíÉUÉáÇ mÉU qÉÑáÉáí oÉácÉíÉáúÉÉsÉÉáÇ xÉá qÉÉásÉ-pÉÉuÉ MüUíÉá qÉáÇ urÉxiÉ jÉá| pÉÉuÉ-íÉÉuÉ MüUíÉá aÉÇpÉíU cÉáWúUá, ZÉÉðcÉÉáÇ xÉá ZÉícÉðMüU ÌíÉMüÉsÉá eÉÉíÉá qÉÑáÉÉáíÇ MüĐ MüÉíÉ-NÒúUí cÉsÉÉíÉá, qÉÑáÉáí NúÍsÉíÉá-oÉíÉÉíÉá WúÉjÉ AÉæU aÉÍsÉí xÉQúMü mÉU MüĐcÉQú Máu xÉÉjÉ xÉíÉMüU TæüsÉíÉá qÉÑáÉÉáíÇ Máu mÉU⁴”

qÉÇeÉÓU LWúíÉázÉÉqÉ íÉá AmÉíÉİ MüWúÉíÉrÉÉáÇ qÉáÇ qÉÑÍxsÉqÉ kÉqÉİ qÉáÇ ZÉÑsÉ MüĐ UÉWú qÉáÇ Sİ eÉÉíÉáúÉÉsÉİ oÉMüUá MüĐ MÑüoÉÉíÉİ LuÉÇ eÉÑqÉá MüĐ ÍÉqÉÉeÉ MüĐ qÉWúíuÉ MüÉ EssÉázÉ ÌMürÉÉ Wæû| “LMü oÉÉU WúÉáOúsÉuÉásÉá qÉÉæsÉíÉÉ íÉá mÉONúÉ jÉÉ – rÉÉU oÉzÉíU ZÉÉ, NÒú• úí íÉÉá AÉMÉ eÉÑqÉá MüĐ LaxÉİ MüUíÉá WúÉá eÉæxÉá ÍÉqÉÉeÉ mÉÄRúíÉİ WúÉá AÉæU eÉíÉá WúÉá qÉNûsÉİ ZÉásÉíÉá? ÍTüU CíÉuÉÉU MüĐ NÒú• úí MüUÉ MüUÉá⁵”

qÉáWúÁíÉxÉÉ mÉUuÉáeÉ MüĐ “MürÉÉqÉíÉ AÉ aÉD Wæû” MüWúÉíÉİ qÉÑÍxsÉqÉ mÉÈUuÉázÉ AÉæU ExÉMüĐ xÉÉqÉíÉíÉMü ÌúÉQúqoÉíÉÉAÉáÇ MüÉá EeÉÉaÉU MüUíÉİ Wæû| CxÉ MüWúÉíÉİ qÉáÇ ÍeÉÇSaÉİ MüĐ bÉÑOúíÉ, zrÉÉsİ-orÉÉWú MüÉ TüĐMüÉ mÉQúíÉÉ, UííÉ-UíúÉeÉ, mÉsÉí-SU-mÉsÉí bÉÑOúíÉáúÉÉsÉİ íÉÉUí eÉíuÉíÉ MüĐ ÌíÉrÉíÉİ,

FmÉUÏ iÉÉæU mÉU xÉÉTÛ-zÉnTüÉTü ÌSZÉiÉâUÉÉsÉâ mÉËUuÉâZÉ MüÐ uÉÉxiÉiUÉMüiÉÉ MüÉ ÍcÉŞÉhÉ WÒUÁÉ Wæû|

qÉâWûÁÍÉxÉÉ mÉUuÉâeÉ MüÐ “xÉÏÄRûrÉÉâÇ MüÉ PâU MüÉ” MüWûÉiÉi qÉâÇ ÌlÉqÉuÉaÉlirÉ qÉÑÍxsÉqÉ uÉaÉi MüÉ uÉhÉiÉ lÉqÉsÉiÉÉ Wæû eÉÉâ aÉÑeÉU-oÉxÉU Mâü ÍsÉL ZÉæUÉiÉ sÉâlÉâ AÉæU pÉiZÉ qÉÉðâÉiÉâ Mâü ÍsÉL ÌuÉuÉzÉ WæÇû| MüUÍqÉiÉ, AÇKÉÉ TüÉÂMü, MÑüoeÉi TüÉliÉqÉÉ AÉiS ZÉæUÉiÉ Mâü xÉWûÉUâ Wûi eÉi UWâü WæÇû| qÉXeÉiS MüÐ xÉÏÄRûrÉÉâÇ mÉU eÉÖiÉÉâÇ MüÐ MüiÉÉU SâZÉMüU rÉâ sÉÉâaÉ AÇSÉeÉ sÉaÉÉ sÉâiÉâ WæÇû ÌMü lÉqÉÉeÉ zÉÑÂ WûÉâ aÉD Wæû| AÉæU LMâUMü MüUMâü eÉÖiÉÉâÇ MüÐ MüiÉÉU Mâü mÉÉxÉ AÉMüU oÉæPû eÉÉiÉâ WæÇû| lÉqÉÉeÉ Mâü ZÉiqÉ WûÉâiÉâ Wûi sÉÉâaÉ eÉæxÉâ AmÉiÉâ eÉÖiÉâ mÉWûiÉiÉâ jÉâ rÉâ sÉÉâaÉ AmÉiÉi mÉÉUréÉs xÉÑiÉÉiÉâ jÉâ| AmÉiÉi AmÉiÉi fÉÉâsÉi TæüsÉÉMüU ÌaÉQûlÉQûÉMüU MüWûiÉâ ÌMü “AssÉÉ, iÉâUâ oÉÉsÉ-oÉŞÉâÇ MüÐ ZÉæU MüUâÇ| ZÉæU-ZÉæUÉiÉ AÉQû AÉrÉâ, MüÉZÉ! MÑüNü aÉUioÉ MüÐ fÉÉâsÉi qÉâÇ QûÉsÉ SÉâ, AssÉÉWû iÉÑqWûÉUÍ fÉÉâsÉi pÉUâaÉÉ|”

MüloÉxiÉiÉÉ Mâü iÉiMürÉâSÉU MüÐ mÉiÉi UWûlÉqÉiÉ AcNâü-AcNâü MümÉQâü AÉæU cÉÉðSÍ Mâü aÉWûiÉâ mÉWûiÉiÉi jÉi| ÌTüU pÉi ZÉæUÉiÉ qÉÉðâÉiÉÉ iÉ NûÉâQûiÉi jÉi| eÉÑqÉâUÉiÉ Mâü ÌSiÉ WûU bÉU eÉÉMüU ZÉæUÉiÉ AuÉzrÉ qÉÉðâÉiÉi| eÉÉâ SâiÉÉ ExÉâ SÖuÉÉ SâiÉi jÉi, eÉÉâ iÉ SâiÉÉ ExÉâ aÉÍsÉrÉÉð xÉÑiÉÉiÉi| CxÉ MüWûÉiÉi qÉâÇ kÉÉiÉqÉiMü ÌuÉµÉÉxÉ AÉæU AÇKÉlÉuÉµÉÉxÉ MüÉ EssÉâZÉ WÒUÁÉ Wæû| MüUÍqÉiÉ oÉcÉmÉiÉ xÉâ xÉÑiÉiÉi AÉ UWûi jÉi ÌMü SÉâmÉWûU AÉæU UÉiÉ MüÐ lÉqÉÉeÉ qÉâÇ ÌeÉ³ÉiÉÉ pÉi lÉqÉÉeÉ mÉÄRûiÉâ WæÇû| mÉU uÉWû qÉÉiÉiÉi lÉWûiÇ jÉi| CÍxÉiÉÉ Mâü ÂmÉ qÉâÇ bÉÖqÉiÉâUÉÉsÉâ CÍÉ ÌeÉ³ÉiÉÉâÇ xÉâ OûMüUÉiÉâ Mâü oÉÉs iÉNUÇiÉ qÉÉTüÐ qÉÉðâÉ sÉâlÉÉ cÉÉWûiL, ÌeÉxÉxÉâ uÉâ ZÉÑzÉ WûÉâMüU CÍxÉiÉÉ MüÐ fÉÉâsÉi pÉU SâÇaÉâ| lÉWûiÇ iÉÉâ oÉUoÉÉs MüU SâÇaÉâ| MÑüoÉQûi TüÉliÉqÉÉ æÉUÉ LMü AÉæUÉiÉ MüÐ WûiUÉâÇ xÉâ pÉUÍ fÉÉâsÉi MüÐ oÉÉiÉ xÉÑiÉMüU MüUÍqÉiÉ pÉi xÉÏÄRûrÉÉâÇ mÉU oÉæPâü ÌMüxÉi xÉâ OûMüUÉ eÉÉiÉi rÉÉ mÉæU sÉaÉiÉâ mÉU qÉÉTüÐ qÉÉðâÉMüU ÌSsÉ-Wûi-ÌSsÉ qÉâÇ AssÉÉWû xÉâ SÖuÉÉ MüUÍÉi ÌMü “rÉÉ AssÉÉWû! rÉWû ÌeÉ³ÉiÉÉ WûÉâ ExÉâ pÉi MüÉâD ÌeÉ³ÉiÉÉ lÉqÉsÉ eÉÉiÉÉ, iÉÉâ xÉÉUÍ EqÉè LâZÉ qÉâÇ aÉÑeÉUÉiÉi|”⁶ mÉU CxÉ aÉUioÉ MüÉ xÉMÉiÉÉ MüpÉi mÉÖUÉ lÉWûiÇ WûÉâiÉÉ, oÉÍsMü ExÉMüÐ qÉxirÉÑ eÉÑqÉâÇ Mâü ÌSiÉ WûÉâiÉi Wæû| eÉÑqÉâ Mâü ÌSiÉ qÉUÍÉÉ qÉÑxÉsÉqÉÉiÉÉâÇ qÉâÇ xÉÉæpÉÉarÉ xÉqÉrÉÉ eÉÉiÉÉ Wæû| xÉoÉ ÌxŞÉrÉÉð ExÉMâü lÉxÉiÉoÉ MüÉâ xÉUÉWûiÉâ WÒUÍ MüWûiÉi WæÇû ÌMü MüUÍqÉiÉ Mâü eÉiÉÉeÉâ MüÉâ qÉÍxeÉs qÉâÇ lÉqÉÉeÉ lÉqÉsÉâaÉi, lÉqÉÉlÉrÉÉâÇ Mâü MðükÉâ cÉRûMüU uÉWû MüloÉxiÉiÉÉ eÉÉrÉâaÉi| rÉWûÉð WûqÉ sÉÉâaÉÉâÇ MüÐ kÉÉiÉqÉiMü AÉxjÉÉ SâZÉ xÉMüiÉâ WæÇû|

lÉÉxÉiÉUÉ zÉqÉÉi MüÐ MüWûÉiÉrÉÉð EŞ AÉæU qÉkrÉuÉaÉlirÉ qÉÑÍxsÉqÉ xÉÇxMxûliÉ MüÉâ EpÉÉUÉiÉi WæûÇ| EIWûÉâÇiÉâ AmÉiÉi MüWûÉiÉrÉÉâÇ qÉâÇ qÉÑÍxsÉqÉ xÉqÉÉeÉ qÉâÇ xŞÉi Mâü mÉèliÉ kÉÉiÉqÉiMü Mü•ûUÍÉÉ, LuÉÇ ExÉMüÐ SrÉiÉlirÉiÉÉ mÉU mÉèMüÉzÉ QûÉsÉÉ Wæû| EÍÉMüÐ MüWûÉiÉi “MæüSbÉU” qÉâÇ LMü qÉkrÉuÉaÉlirÉ qÉÑÍxsÉqÉ qÉiWûsÉÉ Mâü AMâüsÉâmÉiÉ MüÉ uÉhÉiÉ Wæû, ÌeÉxÉMâü ÍsÉL ExÉMüÉ AmÉiÉÉ bÉU Wûi MæüSUuÉÉiÉÉ oÉiÉÉ WÒUÁÉ Wæû| CxÉqÉâÇ LMü bÉUâsÉÖ AÉæUÉiÉ MüÐ qÉÉiÉiÉxÉMü urÉjÉÉ, mÉiQûÉ, LuÉÇ NûOûmÉOûÉWûOû MüÐ urÉÉZrÉÉ lÉqÉsÉiÉi Wæû| uÉMüðsÉiÉ oÉi MüÉ mÉliÉ uÉMüðsÉ SâU UÉiÉ bÉU AÉiÉÉ Wæû| uÉWû bÉU MüÐ xÉÉpÉi ÌeÉqqÉâSÉÉUréÉâÇ MüÉâ mÉiÉi mÉU sÉÉSMüU ÂmÉrÉâ MüqÉÉiÉâ qÉâÇ sÉaÉÉ WÒUÁÉ Wæû| oÉâiOûrÉÉâÇ MüÐ zÉÉsÍ WûÉâ cÉÑMüÐ Wæû| SÉâ oÉâOâü WæÇû xMÖüsÉ, MüÉsÉâeÉ eÉÉiÉâ WæÇû| MüÉUÉuÉzÉ uÉMüðsÉiÉ oÉi ÌSiÉ pÉU bÉU qÉâÇ AMâüsÉi UWûiÉi Wæû| lÉÉæMüUÉiÉi MæüxÉU mÉU AmÉiÉÉ ZÉiÉeÉ EiÉÉUÍÉi UWûiÉi Wæû| ExÉâ AmÉiÉÉ oÉcÉmÉiÉ, AmÉiÉÉ qÉÉrÉMüÉ rÉÉs AÉiÉÉ Wæû eÉWûÉð uÉWû mÉÇNûi MüÐ iÉUWû AÉeÉÉs jÉi| uÉWû MüWûiÉi Wæû “MüÉâD qÉâUÍ mÉUuÉÉWû

ÍÉWŪĪÇ MŪUÍÉÍ | MŪĒĀD ÍÉWŪĪÇ XÉQÉFÉÍÉÉ ÌMŪ QÉÆÇ CxÉ BÉU QÉĀÇ ÌMŪÍÉÍÉÉ BÉŃOŪÍÉÍ WŌĐŪ, QÉŃŔĒĀ AÉĒÉŚĪ CÉÉIWŪL, IÉĒeÉÉ WŪUÉÉ CÉÉIWŪL”⁷

“ÍÉqÉMŪSÉÍÉ” AmÉÍÉÍ mÉUqmÉUÉ AÉæU XÉÇxMxŪlíÉ XÉĀ eÉŃQĀŪ UWŪMŪU AmÉÍÉĒĀÇ MŪĒĀ PÉÍ IÉÉsÉÍqÉ SĀÍĒĀUÉÉsÉĒĀÇ MŪĐ MŪWŪÍÉÍ WæŪ | sÉĀÍMŪÍÉ CxÉ AÉKÉŃÍIÉMŪ rÉŃĀÉ QÉĀÇ xuÉÉjÉī mÉUMŪ ÍIÉqÉīqÉ XÉÇxMxŪlíÉ MŪĐ AĒKÉÍ SÉæQŪ QÉĀÇ ÌmÉNŪQŪ eÉÉÍĒĀ WæÇŪ | eÉTŪU AÉæU UāzqÉÉ MŪĒĀ AmÉÍÉÍ mÉĒÉcÉÍIÉ mÉUqmÉUÉĒĀÇ XÉĀ aÉWŪUÉ sÉaÉÉuÉ WæŪ | uÉĀ ÌMŪxÉÍ AeÉÍÉOÉÍ MāŪ BÉU MŪPÉÍ ÍÉqÉMŪ ÍÉWŪĪÇ ZÉÍÉĒĀ | eÉTŪU MŪWŪÍÉĀ WæÇŪ “eÉOÉ ÍEMŪ MŪĒĀD ÍeÉaÉUÍ SÉĀxÍÉ ÍÉ oÉÍÉ eÉÉrÉ, ÍEOÉ ÍEMŪ ÌMŪxÉÍ MāŪ BÉU MŪÉ ÍÉqÉMŪ ÍÉWŪĪÇ cÉZÉ XÉMŪÍÉÉ WŌĐŪ | oÉWŪUWŪÉsÉ ÍÉqÉMŪ cÉZÉÍĒĀ MŪĐ PÉÍ AmÉÍÉÍ ÍeÉqqÉĀSÉUÍ WŪÉĀÍÉÍ WæŪ | ÍÉqÉMŪWŪUÉqÉÍ, ÍÉqÉMŪWŪsÉÉsÉÍ MŪĐ oÉÉÍÉ BÉU QÉĀÇ CxÉ mÉŃZÍĒĀÉÍ MāŪ XÉÉjÉ ÍOÉPŪÉ SĪ aÉD WæŪ ÌMŪ ExÉMŪÉ ÍIÉMŪsÉÍÉÉ QÉŃÍZMŪsÉ WæÇŪ”⁸ CxÉ mÉĒMŪÉU uÉĀ NŪÉĀOŪÍ NŪÉĀOŪÍ oÉÉÍÉĒĀÇ QÉĀÇ ÍuÉµÉÉxÉ UZÉÍĒĀ WæÇŪ, ĀÍĀRŪrÉÉĀÇ XÉĀ oÉÇKÉĀ UWŪÍĒĀ WæÇŪ, eÉĒĀ ÌMŪ ÍĒĀeÉ aÉÍÉÍ XÉĀ PÉaÉÍĒĀUÉÉsÉÍ xuÉÉjÉī SŌÍIÉrÉÉ MāŪ ÍsÉL QÉŌsrÉWŪÍIÉ sÉaÉÍĒĀ WæÇŪ, sÉĀÍMŪÍÉ EÍEMŪĐ ÍeÉÇSĀÉÍ ExÉÍ XÉĀ oÉĐKÉÍ WŌŪD WæŪ | mÉŃŃÉÍ aÉŃsÉ MŪĒĀ rÉĀ oÉÉÍĒĀÇ oÉWŌŪÍÉ ZÉsÉÍÉÍ WæŪ, sÉĀÍMŪÍÉ ZÉŃsÉMŪU ÍuÉUÉĀKÉ ÍÉWŪĪÇ MŪU XÉMŪÍÉÍ, mÉU ÍZÉssÉÍ eÉĀU EQŪÉÍÉÍ WæŪ | zÉÉsÍ MāŪ oÉÉs eÉOÉ ExÉMŪÉ mÉÍÍÉ ExÉĀ KÉÉĀMŪÉ SĀÍÉÉ WæŪ ÍÉĒĀ ExÉĀ AmÉÍÉÍ mÉUqmÉUÉĒĀÇ XÉĀ MŪOŪÍĒĀ MŪÉ LWŪxÉÉxÉ WŪÉĀÍÉÉ WæŪ | uÉWŪ mÉUqmÉUÉĒĀÇ XÉĀ MŪOŪÍ JÉÍ eÉĀU QÉĀÉU mÉUqmÉUÉĒĀÇ XÉĀ QÉŃŃŪ ÍÉWŪĪÇ JÉÍ | MŪWŪĪÇ ÍÉ MŪWŪĪÇ uÉWŪ AmÉÍĒĀ QÉÉÍÉÉ-ÍmÉÍÉÉ MāŪ ÍuÉµÉÉxÉĒĀÇ XÉĀ oÉĐKÉÍ AuÉZrÉ JÉÍ | ExÉMāŪ ÍÉqÉMŪ MāŪ ÍuÉµÉÉxÉ MŪĒĀ PŪÉĀMŪU QÉÉUMŪU ExÉMŪÉ mÉÍÍÉ eÉqÉÉsÉ ÍĒĀ ExÉĀ PÉÍÍÉU XÉĀ ÍÉĒĀQŪ ÍSrÉÉ JÉÉ |

qÉŃXÉsÉqÉÉÍÉĒĀÇ QÉĀÇ XŃÉÍ ÍZÉĒÉÉ MŪĒĀ sÉĀMŪU EÍÉÍÉÍ eÉÉaÉĒÍÉÍ ÍÉWŪĪÇ AÉD ÍeÉÍÉÍÉÍ ÌMŪ AÉæUÉĀÇ QÉĀÇ AÉD WæŪ | “AoÉ oÉWŌŪÍÉ WŪÉĀ aÉrÉÉ, AÉĒĒĀ mÉQĀŪ ÌMŪ eÉĀUÍÉ ÍÉWŪĪÇ WæŪ | BÉĒĀQŪÍ eÉæxÉÍ sÉQŪMŪĐ XÉOÉ eÉaÉWŪ SÉæQŪÍÉÍ AcNŪÍ ÍÉWŪĪÇ sÉaÉÍÉÍ WæŪ | AoÉ zrÉÉsÍ orÉÉWŪ MŪÉ XÉĒĀcÉÉĀ, oÉWŌŪ oÉĀĀÉqÉ”⁹

“XÉÇaÉxÉÉU” MŪWŪÍÉÍÉÍ QÉĀÇ mÉŃĀWÉ mÉĒKÉÍÉÍ XÉqÉÉeÉ QÉĀÇ XŃÉÍ MŪĐ LMŪ NŪÉĀOŪÍ XÉÍ aÉsÉÍÉÍ MāŪ ÍsÉL KÉÉÍqÉīMŪ ÍIÉrÉqÉ AÉæU TŪÍUÉÉĀÇ MāŪ AÉKÉÉU mÉU mÉÍjÉUÉĀÇ XÉĀ QÉÉU-QÉÉUMŪU AÉÍxÉrÉÉ MŪĐ eÉÉÍÉ sÉÍ eÉÉÍÉÍ WæŪ | uÉWŪ XÉÇaÉxÉÉU MŪU SĪ aÉDj eÉQŪ XÉqÉÉeÉ MŃŪNŪ ÍÉWŪĪÇ MŪU XÉMŪÉ, QÉŌMŪ SzÉÍIÉ MŪĐ PÉÉĐÍÍÉ XÉÉUÉ ÍÉqÉÉzÉÉ SāZÉÍÉÉ UWŪÉ aÉrÉÉj MŪWŪÍÉÍÉÍ MāŪ AÇÍÉ QÉĀÇ sÉĀÍZÉMŪÉ ÍĒĀ rÉWŪ XÉUÉÉsÉ EPŪÉrÉÉ WæŪ ÌMŪ “eÉOÉ XÉqÉÉeÉ AÉÍxÉrÉÉ MŪĒĀ SÉĀWÉÍ QÉÉÍÉÍÉÉ JÉÉ AÉæU ExÉMŪĐ XÉeÉÉ MŪÉ mÉĒKÉU JÉÉ, ÍÉĒĀ ÍTŪU AÉÍxÉrÉÉ MŪĐ QÉxÍrÉŃ MÉU AÉæUÍÉĒĀÇ ÍĒĀ AmÉÍĒĀ BÉUÉĀÇ MāŪ cÉŌsWŪĀÇ YrÉÉĀÇ ÍÉWŪĪÇ eÉsÉÉLÆ? QÉsÉĀÍÇ ÍĒĀ ZÉÍÍÉÉ YrÉÉĀÇ ÍÉWŪĪÇ ZÉÉrÉÉ? rÉÍs AÉÍxÉrÉÉ aÉŃÍÉWĀÉÉU JÉÍ ÍÉĒĀ ÍTŪU ExÉMāŪ XÉÇaÉxÉÉU WŪÉĀÍĒĀ mÉU rÉWŪ SŃÍ, rÉWŪ MŪxÉMŪ EÍEMāŪ ÍssÉÉĀÇ MŪĒĀ YrÉÉĀÇ QÉjÉ UWŪÍ JÉÍ?”¹⁰

ÍÉÉxÉÍUÉ zÉqÉÉÍ MŪĐ “XÉÍÉBÉUuÉÉ” LMŪ EŃŪÉÍaÉÍrÉ mÉÉUuÉÉU MāŪ ÁÍPÉeÉÉÍrÉ SÇZÉ MŪĐ MŪWŪÍÉÍÉÍ WæŪ | CxÉ MŪWŪÍÉÍÉÍ QÉĀÇ PÉÉĀsÉĀ-PÉÉsÉĀ BÉUĀsÉŌ ÍÉÉæMŪU MāŪ AmÉÍĒĀ EŃ uÉaÉÍÍrÉ QÉÉÍsÉMŪ MāŪ mÉĒÍÉ QÉÉĀWŪPÉÇaÉ MŪÉ uÉhÉÍÍÉ ÍqÉsÉÍÉÉ WæŪ | ÍÉÉæMŪU AoSŌsÉ SÉsÍ QÉÉĐ XÉĀ AÉÍqÉÍrÉ XÉÇoÉÇKÉ XjÉÉÍmÉÍÉ MŪU sÉĀÍÉÉ WæŪ ÍÉĒĀ QÉĀqÉ XÉEOÉ AÉæU XÉÉWŪOÉ MŪÉ AWÇŪ oÉŃŪÍ ÍÉUWŪ XÉĀ AÉWŪÍÉ WŪÉĀ eÉÉÍÉÉ WæŪ | LMŪ oÉÉU eÉOÉ uÉWŪ AmÉÍÉÍ QÉÉĐ MŪĐ QÉxÍrÉŃ MŪĐ ZÉOÉU XÉŃÍÉÍÉĀ SÉsÍ QÉÉĐ MāŪ mÉÉxÉ AÉÍÉÉ WæŪ ÍÉĒĀ uÉ ExÉĀ mÉŃÍsÉxÉ MāŪ WŪUÉÉsÉĀ MŪU SĀÍĒĀ WæÇŪ AÉæU AmÉÍÉÍ XÉTŪÉD SĀÍĒĀ WŌŪL MŪWŪÍÉĀ WæÇŪ ÌMŪ “AÉmÉ XÉqÉfÉÍĒĀ YrÉÉĀÇ ÍÉWŪĪÇ ÌMŪ rÉĀ sÉÉĀaÉ ÌMŪÍÉÍĒĀ aÉÇSĀ AÉĀU BÉÍOŪrÉÉ WŪÉĀÍĒĀ WæÇŪ | CIEMŪĐ ÍÉÍrÉÍÉ MŪPÉÍ XÉÉTŪ ÍÉWŪĪÇ WŪÉĀÍÉÍ WæŪ”¹¹

ÍIÉwMŪwÉÍÉÉ MŪWŪ XÉMŪÍĒĀ WæÇŪ ÌMŪ CÍÉ MŪWŪÉÍIÉrÉÉĀÇ QÉĀÇ QÉŃÍxsÉqÉ XÉqÉÉeÉ, EÍEMŪĐ XÉÇxMxŪlíÉ, UWŪÍÉ-XÉWŪÍÉ, ZÉÍÉÉ-mÉÉÍÉ, XŃÉÍ ÍZÉĒÉÉ, EÍEMŪÉ

cÉËUŞÉ, EIÉMâü AÍKÉMüÉU, oÉàoÉxÉİ, AMâüsÉÉmÉIÉ, OÕüOüIÉ AÉİS İuÉQûqoÉIÉÉAÉâÇ
MüÉ mÉSÉİTüÉzÉ İMürÉÉ aÉrÉÉ Wæû| qÉkrÉuÉaÉİ AÉæU İIÉqlÉuÉaÉİ MüĐ AÉÍjÉİMü
İuÉmÉ³ÉIÉÉ MüÉ pÉİ CIÉqÉâÇ oÉZÉÖoÉ uÉhÉİIÉ İqÉsÉiÉÉ Wæû|

xÉÇSpÉİ xÉÖcÉİ

- 1) qÉÇeÉÔU LWûiÉâzÉÉqÉ, oÉzÉİU ZÉÉð, qÉÉİsÉMü qÉÊQüIÉİ MâüIÉÇaÉ AÉOİü,
iÉqÉÉzÉÉ iÉjÉÉ AlrÉ MüWûÉİIÉrÉÉð, mÉë. xÉÇ. 14-15.
- 2) qÉâWûÂ³ÉxÉÉ mÉUuÉâeÉ : MürÉÉqÉiÉ AÉ aÉD, mÉë. xÉÇ. 69.
- 3) uÉWûİ, mÉë. xÉÇ. 62.
- 4) qÉÇeÉÔU LWûiÉâzÉÉqÉ : oÉzÉİU ZÉÉð, qÉÉİsÉMü qÉÊQüIÉİ MâüIÉÇaÉ AÉOİü,
iÉqÉÉzÉÉ iÉjÉÉ AlrÉ MüWûÉİIÉrÉÉð, mÉë. xÉÇ. 9-10.
- 5) uÉWûİ, mÉë. xÉÇ. 25.
- 6) İÉÉİxÉUÉ zÉqÉÉ : MüoÉÑiÉUZÉÉIÉÉ : MüWûÉIÉİ MæüSbÉU : mÉë. xÉÇ. 155.
- 7) İÉÉİxÉUÉ zÉqÉÉ : MüoÉÑiÉUZÉÉIÉÉ : MüWûÉIÉİ İÉqÉMüSÉIÉ : mÉë. xÉÇ. 6.
- 8) İÉÉİxÉUÉ zÉqÉÉ : MüoÉÑiÉUZÉÉIÉÉ : MüWûÉIÉİ İÉqÉMüSÉIÉ : mÉë. xÉÇ. 4.
- 9) İÉÉİxÉUÉ zÉqÉÉ : MüoÉÑiÉUZÉÉIÉÉ : MüWûÉIÉİ İÉqÉMüSÉIÉ : mÉë. xÉÇ. 4.
- 10) İÉÉİxÉUÉ zÉqÉÉ : MüWûÉIÉİ xÉÇaÉëWû – xÉÇaÉxÉÉU : xÉÇaÉxÉÉU : mÉë. xÉÇ. 137.
- 11) İÉÉİxÉUÉ zÉqÉÉ : MüWûÉIÉİ xÉÇaÉëWû – oÉÑiÉZÉÉIÉÉ : xÉİÉbÉUuÉÉ, mÉë. xÉÇ, 60.